

Годлюк А.М.*

Б. ОБАМА: НЕВИПРАВДАНІ НАДІЇ?

У цій статті зроблений аналіз труднощів, викликів і проблем, які з'явилися перед адміністрацією Б. Обами. Автор розглядає просування і невдачі у внутрішній і зовнішній політиці президента, що діє, пояснює суть "Національної Стратегії Державної Безпеки США", яка є головним документом, який містить в собі елементи державної і міжнародної безпеки.

Ключові слова: Б.Обама, Стратегія Національної Безпеки, США.

В этой статье сделанный анализ трудностей, вызовов и проблем, которые появились перед администрацией Б. Обамы. Автор рассматривает продвижения и неудачи во внутренней и внешней политике действующего президента, объясняет суть "Национальной Стратегии Государственной Безопасности США", которая является главным документом, который содержит в себе элементы государственной и международной безопасности.

Ключевые слова: Б. Обама, Стратегия Национальной Безопасности, США.

In this article there is made analysis of difficulties, challenges and problems that appeared in B. Obama administration. The author considers the advancements and failures in internal and foreign policy of acting president; makes clear the core of "The United State's National Security Strategy", which is the principal document that encompasses the issuers of national and international security.

Key words: B. Obama, National Security Strategy, USA.

Вперше в історії Сполучених Штатів президентську посаду зайняв афроамериканець – Барак Обама народжений на Гавайях, юрист за освітою, сенатор штату Іллінойс. Новий президент проголосив нову еру у взаємовідносинах США з іншим світом і пообіцяв змінити Америку [1]. Ще рік тому, цей президент приступив до своїх обов'язків з досить високим рейтингом і підтримкою американців (63%), але не пройшло багато часу, як кредит довіри до нього значно знизився – до 50%. Якщо в січні 2009 року лише 20% були проти Обами, то тепер невдоволених його політикою вже 44%. Це данні середнього рейтингу всіх опитувань громадської думки, які проводились в США великими соціологічними і медійними компаніями (Rasmussen, Gallup, FOX News, Marist, CBS News).

В чому причина? Б. Обама прийшов до влади в кризові часи, які можна позначити декількома чинниками:

- фінансово–економічна криза;
- дві затягнені війни;
- поступова втрата лідерських позицій США на світовій арені;
- соціально–економічні проблеми в середині країни;

* кандидат політичних наук, молодший науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

Але в кризові часи до влади прийшли і Рейган і Клінтон, невже це єдина проблема, яка так значно знизила довіру американських громадян до свого президента?

Історично, так склалося, що кожний президент, який вступав на посаду, пропонував свій варіант вирішення існуючих в країні проблем. Звісно, свій план стимулювання економіки висунув і Б. Обама, який одразу викликав негативну реакцію в колі політичної еліти США. Цей факт дуже похитнув рейтинг президента Обама. На що ж тоді Обама покладав надії?

Дуже швидко сформована ним команда з висококваліфікованих і професійних людей, за допомогою яких він одразу приступив до вирішення маси нагальних питань і проблем у різних сферах: фінансово–економічній, зовнішнь–політичній, військовій, соціальній. Почав низку реформ в галузі охорони здоров'я, енергетичній безпеці і інших сферах політичного та економічного життя Америки. Схопившись за усе одразу, цей оптимістичний президент не розраховував сили, не зміг потягнути на собі – всю проблемну спадщину, яку йому залишили його попередники.

У своєму радіозверненні до нації Барак Обама представив такий план порятунку американської економіки: «біля 4 млн. нових робочих місць (500 тис. місць буде створено тільки у сфері альтернативної енергетики), податкове відрахування в тисячу доларів кожній працюючій сім'ї, субсидії на соціальні потреби і найбільші інвестиції на інфраструктуру з часів Дуайта Ейзенхауера. Він заявив, що до 2010 року 95% відсотків американців відчують зниження податкового тягаря». Цікавим є те, що для порятунку своєї країни від кризи 44-й президент США, користується досвідом 32-го американського президента Франкліна Рузвельта, на долю якого випала боротьба з Великою депресією. Близько 400 тис. американців, що втратили роботу, як і 80 років тому, будуть займатись реалізацією різних інфраструктурних проєктів: лагодити мости, будувати школи, прокладати нові дороги. «Ми не просто будемо створювати робочі місця – ми будемо забезпечувати підтримку тим, хто втратив роботу. Це означає збільшення допомоги по безробіттю і фінансування інших соціальних програм,» – пояснив Барак Обама. Об'єм фінансових вливань, яких потребує від американської влади реалізація плану Обама, поки точно не встановлений. Різні експерти називають суми від 500 мільярдів до 1 трильйона доларів. Ми повинні переконатись, що програма заходів щодо стимулювання економіки досить об'ємна, щоб дати їй хід, – відмітив обраний президент США.

В той же час, не схвалюють роботу президента 45% американців. Серед можливих причин зниження рейтингу називають великий зовнішній борг США, який виріс на 2,4 трлн. доларів. За весь період перебування при владі Джорджа Буша–молодшого цей показник виріс на 4,9 трлн. доларів, високий рівень безробіття, що наближається до 10%, а також реформу щодо охорони здоров'я, яку поки не вдалося втілити в життя.

На законодавчій ниві, Обама спочатку підписав «Закон про рівноправ'я заробітної плати», покращив тим ситуацію по рівній оплаті праці чоловіків і жінок. Потім підписав «Закон про здоров'я дітей», завдяки якому діти із 4,1 млн. сімей опинились під захистом державного плану медичного обслуговування. Розпочалися дії щодо енергетичного стимулювання розвитку відновлювальних і екологічно–чистих джерел енергії, активну участь почали приймати в міжнародних нагальних питаннях щодо контролю над зміною клімату.

Серед значимих досягнень Обама став «План відновлення і повторного інвестування США», на який було виділено 787 млрд. дол., і розрахований бюджет США на 2010 фінансовий рік у розмірі 3,55 трлн. доларів.

У програмі економічного підйому виділяються три основні моменти:

По–перше, розвиток поновлюваних і екологічно чистих джерел енергії, зниження залежності від нафти, що імпортується.

По–друге, інвестування коштів в освіту, Обама розглядає підготовку кадрів як ключ до збереження в майбутньому глобальної конкурентоспроможності і лідерства США в світі.

По–третє, провести реформу системи витрат дорогого медичного і соціального забезпечення.

До досягнень Обама можна віднести покращення іміджу США в зовнішній політиці, легшою стала напруга у діалозі з союзниками. Пожвавішали відносини з Росією. На липневому самміті в Москві Обама підкреслив: «Що Америці потрібна сильна, миролюбна і процвітаюча Росія», що тільки в тому випадку, якщо Росія «займе належне їй місце по праву великої держави», ми зможемо налагодити партнерство необхідне для вирішення таких питань як боротьба з розповсюдженням ядерної зброї і тероризмом, розвиток нових економічних можливостей і енергетичної безпеки, створення такої міжнародної системи, яка захищає суверенітет і права людини, одночасно забезпечуючи стабільність і благоустрій». Росія швидше збереже статус наддержави в союзі із США, ніж в конфронтації з Америкою. А от провалом, можна вважати питання національної безпеки, яка була поставлена під загрозу спробою теракту в США і вибухом на базі ЦРУ в Афганістані.

Під час аналізу зовнішньополітичного курсу адміністрації Обама в цілому, і відносно Росії, варто зазначити, що всі ключові фігури адміністрації виказали принципові позиції стосовно цих проблем в своїх виступах і публікаціях ще до виборчої кампанії в США восени 2008 року, а потім і під час неї. Головним елементом з цих позицій є визнання того, що якою б не була конфігурація балансу сил у світі, Сполучені Штати більше не зможуть виконувати в ньому такий вплив, який був після закінчення холодної війни. У своїй книзі «Зухвалість надії: думки про відродження американської мрії», Б. Обама підкреслив, що після «холодної війни» Сполучені Штати так і не змогли виробити певну і довгострокову стратегію в сферах зовнішньої політики і національної безпеки, яка б враховувала всі глобальні зміни, які відбулися протягом цього часу у світі: «Без чітко викладеної стратегії, яку суспільство підтримає і світ зрозуміє, у Америки не буде достатньо легітимності – і, зокрема, необхідної для того, щоб зробити світ безпечніше, ніж він є. Нам необхідно переглянути основу зовнішньополітичного курсу, яку можна буде зрівняти з післявоєнними політичними концепціями Трумена і можливостями нового тисячоліття, така основа, яка направить застосування сили і виразить наші найсміливіші, глибокі ідеали і переконання» [2, с.337]. Також, Обама в своїй книзі сформував і деякі складові такої стратегії, яка стала одним із його головних плюсів, мова йдеться про «Стратегію національної безпеки», яка була оприлюднена білим домом у травні 2010 року і в якій чітко визначені пріоритети для відстоювання безпеки США в сучасному світі, нові напрямки істотно відрізняється від пріоритетів попереднього президента Джорджа Буша. У новому документі мають місце чотири головних аспекти: безпека, економічне процвітання, просування «універсальних цінностей», зміцнення світопорядку за умови американського лідерства у вирішенні важливих міжнародних проблем. Слід зазначити, що в стратегії Б. Обама підкреслюється, що у світі зростає кількість нових «центрів впливу», з якими США необхідно взаємодіяти. Серед цих центрів розглядаються Китай, Індонезія, Росія і регіональні «центри впливу» – Бразилія, Південна Африка, Саудівська Аравія, Нігерія, Кенія. Нова стратегія відзначає «дифузії економічної потужності в світі», що передбачає вирішення глобальних фінансово–економічних проблем за допомогою не тільки «великої вісімки» (сім західних країн і Росія), а й «великої двадцятки», куди входять майже всі нові «центри впливу». Це означає, що Вашингтон переходить від стратегії «єдиної наддержави» в однополярному світі до стратегії забезпечення лідерства США в поліцентричній системі міжнародних відносин [3, с.11–15]. Питання безпеки Обама в своїй книзі, висвітлює наступним чином:

По–перше, будь–які прояви повернення до ізоляціонізму чи зовнішньополітичної програми, яка відкидає необхідність час від часу використовувати військову силу, не будуть працювати: «Глобалізація робить нашу економіку, наше здоров'я і нашу безпеку заручниками подій на іншому боці землі. І жодна інша країна на планеті не має таких можливостей формувати світову систему або побудувати консенсус навколо нового комплексу міжнародних правил, які розширюють масштаби свободи і особистої безпеки і економічного добробуту. Подобається нам це чи ні, але якщо ми хочемо зробити Америку більш безпечною, нам потрібно допомогти зробити світ більш безпечним» [2, с.339].

По–друге, умови безпеки, з якими Америка стикається сьогодні і буде стикатися завтра, фундаментальним чином відрізняється від тих, що існували п'ятдесят, двадцять п'ять або навіть десять років тому. На перший план постали нові виклики національній безпеці США: тероризм, ядерне розповсюдження, слабкі і на межі руйнування держави, корупція, потепління клімату, боротьба за енергетичні та інші ресурси. Ці проблеми потребують перебудови збройних сил країни, інших способів використання військової сили. У Сполучених Штатах є право застосовувати односторонні військові акції для ліквідації безпосередньої загрози для їхньої безпеки – за умов, що під такою загрозою мається на увазі країна, угруповання, або особистість, яка активно готується нанести удар по об'єктам США чи союзникам, і має або отримує можливість нанести цей удар в найближчому майбутньому. «Аль–Каїда» підходить під ці критерії, і Америка може і повинна наносити їй попереджувальні удари, де тільки можливо. Крім того, поки Росія і Китай зберігають свої чисельні армії і не позбулися остаточно інстинкту давити на всіх силою, поки жменька держав–ізгоїв готова напасти на інші суверенні держави, як С. Хусейн напав на Кувейт в 1991 році. Сполученим Штатам доведеться «...іноді виконувати роль всесвітнього шерифа мимоволі і це не зміниться – так і не повинно...». Проте, – пише далі Обама, – я впевнений, що як тільки ми вийдемо за рамки самооборони, майже завжди в наших стратегічних інтересах діяти багатосторонньо... означає робити те, що робили, Дж. Буш–старший і його команда під час першої війни в Перській затоці, – займатися важкою дипломатичною роботою для отримання максимальної міжнародної підтримки наших дій і забезпечення того, що наші дії будуть сприяти ще кращому визнанню міжнародних норм [2, с.347–348]. По–третє, найважливіше, необхідність об'єднати зусилля багатьох держав з тим, щоб закрити доступ терористам до зброї масового ураження. В данному контексті Обама високо оцінює відому програму Нана–Лугара: «Після падіння Радянського Союзу, головною небезпекою для США є (не враховуючи випадкового запуску ракет) – перехід ядерних матеріалів і технології в руки терористів або держав–ізгоїв, що могло бути результатом стрімкого економічного занепаду Росії, корупції серед військових, зубожіння російських вчених і систем охорони, що прийшли в непридатність. За програмою Нана–Лугара, Америка надає кошти для відновлення цих систем, і не дивлячись на те, що ця програма викликала побоювання у тих, хто звик мислити категоріями холодної війни, це виявилось одним із найцінніших внесків, які ми тільки могли зробити, щоб захистити себе від катастрофи» [2, с.348]. Висловлені в книзі думки щодо зовнішньополітичної стратегії США в цьому столітті Б. Обама розвинув і в своїх наступних виступах, вже будучи обраним на посаду президента. Перш за все, в промові на Сесії Генеральної Асамблеї ООН 23 вересня 2009 року. Президент озвучив думку про «нову еру залученості» США в світові справи, основаної на взаємних інтересах і взаємній повазі, а також підтвердив наміри Сполучених Штатів зберігати роль лідера шляхом прикладу і прихильності своїм базовим цінностям. Він також підкреслив, що Америка не може і не повинна вирішувати світові проблеми наодинці, це – спільне завдання всіх держав: «Ми поклали початок –

словом і ділом – «нової ери залученості» в світі. І тепер настав час для всіх країн розділити спільну відповідальність в справі протидіям глобальним викликам. В епоху, коли у нас спільна доля, міць не повинна більше розглядатись, як гра з нульовою сумою. Жодна держава не може, і не повинна, намагатись домінувати над іншою державою. Жоден світовий устрій, який підкорює одну країну або групу країн, не буде успішним. Не буде постійним і баланс сил між державами. Традиційний поділ між країнами Півдня і Півночі губить свій сенс у взаємозв'язаному світі. Також, не спроможні об'єднання держав, які перебували у стані довготривалої «холодної війни» [4, с.3]. В промові були розглянуті, чотири важливих проблеми, вирішення яких має певне значення для зміцнення міжнародної безпеки: нерозповсюдження ядерної зброї і розброєння, просування світу і безпеки, потепління клімату землі, глобальна економіка, яка створює можливості для всіх її учасників. Вірогідніше, що адміністрація Обами розглядає «перезавантаження» відносин з Росією в якості інструменту, який полегшить рішення Сполученим Штатам найбільш важливих і невідкладних для них пріоритетів: стабілізації «Південного фронту» (Пакистан, Афганістан, Ірак) запобігання розгляду ОМУ (Іран, Північна Корея), забороні катастрофічного міжнародного тероризму, подолання глобальної економічної кризи, відновлення лідерства при вирішенні багатьох фундаментальних проблем міжнародних відносин.

Іншими словами, сама по собі пропозиція «перезавантаження» – є досить позитивним фактом, який свідчить про зміну філософії підходу США до Росії. А саме, усвідомлення адміністрацією США того факту, що «ігнорування» Росії, тим паче нове протистояння з нею, не тільки не вирішить жодної важливої проблеми американської зовнішньої політики, а і навпаки, загострить їх реалізацію. Крім того, «перезавантаження», дозволило досягти позитивних зрушень в російсько–американських відносинах: організації переговорів щодо нового договору про скороченню стратегічних наступальних озброєнь на зміну Договору СНВ–1, розширення співробітництва по Афганістану, створення Російсько–Американської Президентської комісії щодо розвитку двосторонньої співпраці у багатьох сферах, налагодження шанобливого політичного діалогу на вищому рівні, поліпшення спільного клімату у відносинах між двома країнами. Крім того, рішення адміністрації США про відмову від будівництва третього позиційного блоку системи ПРО в Чехії і Польщі відхилило один з важливих подразників у відносинах Росія – США. Відбулося зближення позицій сторін щодо питання ядерної програми Ірану. Адміністрація не стимулює питання про прийом в НАТО Грузії і України.

Його старання оцінив Нобелівський комітет, який вручив Обамі Премію миру за «екстраординарні зусилля для зміцнення міжнародної дипломатії і співробітництва між людьми». Однак Обамі у найближчі роки потрібно буде розв'язати ряд завдань, від яких залежить дуже багато. У першу чергу завершити війну у Афганістані. 1 грудня 2009 року Президент США оголосив нову стратегію в цій країні, яка передбачає значне збільшення військового контингенту.

Найближчим часом Обамі потрібно знайти компроміс щодо ядерних програм Ірану і Північної Кореї, забезпечити Пакистан від приходу до влади радикальних екстремістів, нарешті підписати новий договір з Росією щодо скорочення ядерних арсеналів, а також вирішити ще багато не настільки масштабних, але дуже важливих проблем.

Отже, у перші два роки свого президентства Барак Обама був зайнятий перш за все проблемами виведення американської економіки з кризи і проведенням реформи по охороні здоров'я. Не дивлячись на промахи і невдоволення американських громадян політикою свого президента, він залишається найпопулярнішим головою держави у світі. Про це свідчать підсумки міжнародного опитування громадської думки, проведеної американською неурядовою дослідницькою службою WorldPublicOpinion.

Література

1. Травкина Н.М. «Барак Обама: новые времена, новые лидеры». – «США–Канада. ЭПК», 2008, № 9.
2. Барак Обама. Дерзость надежды: мысли о возрождении американской мечты. СПб: Изд. дом «Азбука–классика», 2008. С. 337.
3. Макаренко Є. Актуальні проблеми міжнародних відносин. Зб. наукових праць. Випуск 94. Частина I (у двох частинах) К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. – 2010. – С. 11–15.
4. Remarks by the President to the United Nations General Assembly. September, 23, 2009, P. 3.